
ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ 2026
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

08/06/2026

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΔΗΜΑΚΗ ΛΙΔΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΘΕΜΑ Α1

α. Εθνικές γαίες : Από τα πολλά προβλήματα που κληροδότησε η οθωμανική κατοχή στο νέο ελληνικό κράτος, ξεχώριζε για την έκταση, τη σημασία και την πολυπλοκότητα του το ζήτημα των «εθνικών γαιών». «Εθνικές γαίες» ήταν οι ακίνητες, οι κτηματικές ιδιοκτησίες των Οθωμανών στις περιοχές που περιήλθαν στον έλεγχο του ελληνικού κράτους. Η γη αυτή ανήκε είτε στο οθωμανικό δημόσιο είτε σε μουσουλμανικά ιδρύματα είτε σε ιδιώτες, ως ιδιοκτησία ή ως δικαίωμα νομής (εκμετάλλευσης).

Οι περιουσίες αυτές περιήλθαν στην κυριότητα του ελληνικού κράτους «επαναστατικώ δικαίω». Για τις ελληνικές επαναστατικές κυβερνήσεις αποτέλεσαν το πρώτο και, ουσιαστικά, το μόνο κεφάλαιο στη διάρκεια του πολέμου, γι' αυτό και χρησιμοποιήθηκαν ως υποθήκη για τη σύναψη δανείων ή ως μέσα εξασφάλισης εσόδων, μέσω της εκποίησής τους. Η έκταση των γαιών αυτών μπορεί να υπολογιστεί μόνο κατά προσέγγιση, καθώς το σχετικό με την έγγειο ιδιοκτησία οθωμανικό καθεστώς ήταν περίπλοκο, όπως και οι μηχανισμοί απογραφής των περιουσιακών στοιχείων. Υπολογίζεται ότι η έκταση των εθνικών κτημάτων ανερχόταν χονδρικά σε 4.000.000 έως 5.000.000 στρέμματα.

β. Οργανικός νόμος: Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία από την πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

γ. Εθνικόν Κομιτάτον: Μικρότερη απήχηση στην Εθνοσυνέλευση του 1862 - 64 είχαν άλλοι πολιτικοί σχηματισμοί, όπως το Εθνικόν Κομιτάτον, υπό τον Επαμεινώνδα Δεληγιώργη, που υποστήριζε την ανάπτυξη του κοινοβουλευτισμού και τον εκσυγχρονισμό της χώρας, οικονομική ανάπτυξη και μεταρρυθμίσεις στη διοίκηση και στο στρατό, πολιτισμική εξάπλωση στην Οθωμανική αυτοκρατορία.

ΘΕΜΑ Α2.

- α. Λάθος
- β. Λάθος
- γ. Σωστό
- δ. Σωστό
- ε. Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

Αν λάβουμε υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού της εμπορίου αφορούσε γεωργικά προϊόντα. Στις **εξαγωγές**, περισσότερο από τα $2/3$ (σε αξία) του συνόλου, ήταν γεωργικά προϊόντα. Η γενική τάση μάλιστα οδηγούσε προς τη διεύρυνση του ποσοστού των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, που έφτασαν να αντιπροσωπεύουν τα $3/4$ των συνολικών εξαγωγών στη δεκαετία 1900-1910. Στην κατηγορία αυτή την πρώτη θέση είχε η σταφίδα, που από μόνη της πλησίαζε σε αξία το $1/2$ των συνολικών εξαγωγών. Ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά το ελαιόλαδο και, μετά το 1900, το κρασί.

Εκτός από τα παραπάνω είδη, εξαγόταν μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία, το βαμβάκι, για παράδειγμα, την εποχή του αμερικανικού εμφυλίου πολέμου ή ο σταθερά ανερχόμενος καπνός, που όμως αντιπροσώπευε ακόμα ασήμαντο ποσοστό των εξαγωγών (2-3%). Μέχρι το 1880 επίσης υπήρχε σημαντική εμπορική κίνηση στα κατεργασμένα δέρματα, η οποία όμως σχεδόν εξαφανίστηκε στη συνέχεια. Στην κατηγορία των πρώτων υλών, τις εξαγωγές συμπλήρωναν τα μεταλλευτικά προϊόντα, που από το τέλος του 19ου αιώνα πλησίαζαν το $1/5$ της συνολικής αξίας των εξαγωγών. Επρόκειτο κυρίως για μόλυβδο, για μαγγανιούχα μεταλλεύματα, για σμύριδα και θηραϊκή γη. Οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ήταν κυριολεκτικά ασήμαντες.

ΘΕΜΑ Β2

Σημαντικότερες ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας. Το 1920 η Ελλάδα είχε 20% μη Έλληνες ορθόδοξους, ενώ το 1928 μόλις 6%. Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως. Η κυριότερη όμως μεταβολή στην εθνολογική σύσταση λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων συνέβη στη Μακεδονία. Το ποσοστό των μη Ελλήνων ορθοδόξων που ήταν 48% το 1920, έπεσε στο 12% το 1928. Η ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Μακεδονίας είχε μεγάλη σημασία για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Εξάλλου, αραιοκατοικημένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποίκίστηκαν από πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώθηκαν οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό.

ΘΕΜΑ Γ1

(Ενδεικτικός πρόλογος)

Κατά την προεπαναστατική περίοδο, για αντικειμενικούς λόγους, οι Έλληνες δεν είχαν τη δυνατότητα να συγκροτήσουν πολιτικά κόμματα.

...για εμάς, τα δικά σου όνειρα!

α) Υπήρχε όμως μια άλλη μορφή υποστήριξης των συμφερόντων τους, τα πελατειακά δίκτυα, στην οργάνωση των οποίων οδήγησαν οι εξής λόγοι: ο ανταγωνισμός μεταξύ προσώπων για την κατάληψη θέσεων εξουσίας, η ελλιπής παροχή προστασίας από μέρος της οθωμανικής διοίκησης προς τους υπηκόους της σε περιπτώσεις αυθαιρεσιών, η απουσία συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, πράγμα που δημιουργούσε διαρκή αίσθηση αβεβαιότητας στους ανθρώπους. Το Κείμενο Α , το οποίο αποτελεί απόσπασμα από τη περιγραφή του βαυαρού Friedrich Thiersch επιβεβαιώνει πλήρως τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου. Το σύστημα των πελατειακών σχέσεων μπορεί να γίνει αντιληπτό όταν γίνουν πλήρως κατανοητές οι επιπτώσεις της πολυετούς συγκρότησης της ελληνικής κοινωνίας. Τη στιγμή που ήταν ανύπαρκτη η κεντρική κρατική εξουσία και κατά συνέπεια ο έλεγχος και η απαραίτητη προστασία των ανθρώπων, οι ίδιοι οι άνθρωποι ανέπτυξαν ένα νέο σύστημα προστασίας και στήριξης. Ατομικά ο καθένας είτε , αν ήταν ο ίδιος ισχυρός, είτε , αν ήταν αδύναμος, συγκέντρωνε γύρω του

οπαδούς ή εντασσόταν σε κάποιον κύκλο προστασίας ενός ισχυρότερου αντίστοιχα.

β) Οι παραπάνω λόγοι οδηγούσαν τους υπηκόους να καταφεύγουν σε μη κρατικούς φορείς, οι οποίοι θα τους παρείχαν τη στοιχειώδη ασφάλεια. Ο πρώτος φορέας ήταν η ευρύτερη οικογένεια. Κάθε οικογένεια συνδεόταν οριζόντια με άλλες οικογένειες και κάθετα με πάτρωνες-προστάτες και τις οικογένειές τους, που είχαν υψηλότερη κοινωνική θέση. Τις ίδιες πληροφορίες αντλούμε και από το έργο « Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821 – 1936» του Gunnar Hering. Η επικινδυνότητα και η ανασφάλεια της ζωής την εποχή εκείνη ανάγκαζαν τους ανθρώπους να καταφύγουν για βοήθεια στον θεσμό της οικογένειας. Η ευρύτερη οικογένεια που αποτελούνταν από κλάδους και πολλές γενιές συνήπτε σχέσεις οριζόντια με άλλες οικογένειες της ίδιας κοινωνικής θέσης και κάθετα ισχυρότερους κοινωνικά πάτρωνες. Μέσα από πέντε θεσμούς συγκροτούνταν οι πελατειακές σχέσεις μεταξύ των οικογενειών δημιουργώντας σχέσεις αλληλεγγύης, μέσα από τον γάμο, την υιοθεσία, την κουμπαριά και τη βάφτιση αλλά και την αδελφοποιία. Στην Πελοπόννησο, για παράδειγμα, κατά την περίοδο 1715-1821 αναπτύχθηκαν δύο μεγάλα δίκτυα πατρωνίας, στην κορυφή των οποίων βρίσκονταν οικογένειες προκρίτων. Ανάμεσα σ' αυτές επικρατούσε έντονος ανταγωνισμός για την άσκηση επιρροής σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής και για την κατάληψη των δημοσίων θέσεων.

...για εμάς, τα οικά σου όνειρα!

ΔΕΣΠΟΙΝΑ Σ. ΠΑΠΠΑ - ΝΙΚΟΣ ΣΤ. ΚΕΜΕΝΕΣ

ΘΕΜΑ Δ1

(Ενδεικτικός πρόλογος)

Η κυρία πλουτοπαραγωγική πηγή στα παράλια του Ευξείνου Πόντου ήταν το διαμετακομιστικό εμπόριο.

Κυριότερα λιμάνια ήταν η Αμισός, η Τραπεζούντα, η Κερασούντα, η Οδησός, η Βραΐλα, το Νοβοροσίσκι και η Σεβαστούπολη. Το κείμενο Α προσθέτει και άλλα λιμάνια της περιοχής του Πόντου που αποτελούσαν εμπορικά κέντρα, όπως τα Κοτύωρα, η Οινόη και τα Σούρμενα.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου οι Νεότουρκοι με διάφορους τρόπους προσπαθούσαν να απομακρύνουν και να περιορίσουν το εμπόριο των χριστιανών, οι οποίοι για να επιβιώσουν συνεργάστηκαν με τις τοπικές μουσουλμανικές εθνότητες. Η Τραπεζούντα μέχρι το 1869 έλεγχε το 40% του εμπορίου της Περσίας και το διαμετακομιστικό

εμπόριο απέφερε κέρδος περίπου 200.000.000 φράγκα το χρόνο. Από το κείμενο Α αντλούμε συγκεκριμένες πληροφορίες αναφορικά με την εμπορική κίνηση της Τραπεζούντας. Ειδικότερα, το 1869 η Τραπεζούντα είχε αναπτύξει εμπορικές σχέσεις με χώρες όπως την Αγγλία, την Περσία, τη Γαλλία, τη Ρωσία και την Ελβετία και μόλις στην προτελευταία θέση την Ελλάδα με αξία των εισαγωγών στα 62.787. 464 φράγκα. Παράλληλα, έκανε εξαγωγές με την Περσία, την Κωνσταντινούπολη, τη Ρωσία, τη Γαλλία και την περιοχή του Καυκάσου με συνολική αξία κοντά στα 38.000.000 φράγκα.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις διέθεταν εμπορικά υποκαταστήματα και πρακτορεία μεταφορών στη Ρωσία, την Περσία, την Αγγλία, την Κωνσταντινούπολη, τη Μασσαλία και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ευρώπης. Η Τραπεζούντα αποτελούσε το σταυροδρόμι της εμπορικής κίνησης μεταξύ Δύσης και Ανατολής μέχρι το 1869 που ολοκληρώθηκε η διάνοιξη της Διώρυγας του Σουέζ, οπότε άρχισε η σταδιακή παρακμή του λιμανιού της. Ωστόσο, για μεγάλο διάστημα και μετά το 1883, τέσσερις μεγάλοι ελληνικοί τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι της Τραπεζούντας έλεγχαν μαζί με το υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών σχεδόν όλη την οικονομία του ανατολικού Πόντου. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην Τραπεζούντα, η οποία αποτελούσε το μεγαλύτερο διαμετακομιστικό κέντρο του Πόντου. Το Κείμενο Β συμπληρώνει τις ιστορικές μας γνώσεις αναφορικά με τη σημασία της Τραπεζούντας. Εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, βρισκόταν στο κέντρο του χερσαίου εμπορίου μεταξύ της Περσίας και της Κασπίας θάλασσας με όλη τη Μικρά Ασία και τη Δύση. Βασικός παράγοντας ανάπτυξης της ήταν ο αποκλεισμός του περσικού εμπορίου από τη Ρωσία το 1883 μέχρι και το 1906. Σημαντικό ρόλο έπαιξε η ελληνική ναυτιλία καθώς ήταν η Τρίτη δύναμη στο λιμάνι της πόλης. Η ιστορικός Ελένη Κατσιαδάκη – Γαρδίκια επιβεβαιώνει τις ιστορικές μας γνώσεις σχετικά με το υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών και των εμπορικών οίκων που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι το υποκατάστημα των Αθηνών και οι εμπορικοί οίκοι των Καπαγιαννίδη, των αδερφών Φωστηροπούλου και Θεοφυλάκτου, και του Λεοντίδη ήλεγχαν την οικονομία της περιοχής.

Ανάλογη ήταν η οικονομική κίνηση των Ελλήνων και στις άλλες πόλεις του Πόντου: από το εμπορικό λιμάνι της Αμισού εξαγόταν μεγάλες ποσότητες εξαιρετικού καπνού και άλλων εγχώριων προϊόντων, ενώ το 1869 στην Αμισό από τις 214 επιχειρήσεις της πόλης οι 156 ανήκαν στους Έλληνες. Τα κείμενα Β και Γ αναδεικνύουν την εμπορική σημασία της Αμισού. Σύμφωνα με το κείμενο Β στην Αμισό, από όπου εξαγόταν καπνός είχε την έδρα

του και ένα υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών. Παράλληλα, ο Κυριάκος Χατζηκυριακίδης στο κείμενο Γ επισημαίνει ότι η γεωγραφική θέση της Αμισού την καθιστούσε σημαντική για το εμπόριο στο κέντρο της Ανατολίας. Εκτός από τον καπνό εξαγόταν από την Αμισό και άλλο προϊόντα όπως σιτάρι, αλεύρι και βρόμη, καφές, ζάχαρη και είδη σπιτιού, ενώ η μείωση της εξαγωγής προϊόντων όπως τα μέταλλα, τα βαμβακερά και τα μάλλινα είδη δεν επηρέασαν το σύνολο των εισαγωγών. Στην Κερασούντα οι εφοπλιστικοί και εμπορικοί οίκοι των Κωνσταντινίδη, Κακουλίδη, Σουρμελή και Πισσάνη καταξιώθηκαν στα μεγάλα εμπορικά κέντρα του Ευξείνου Πόντου αλλά και της Ευρώπης. Για την Κερασούντα αναφέρονται και τα δύο τελευταία κείμενα. Στο Κείμενο Β υπογραμμίζεται ότι στην Κερασούντα αλλά και τα Κοτύωρα το εμπόριο ελεγχόταν από Έλληνες, ενώ το Κείμενο Γ επισημαίνει ότι η ευνοϊκή γεωγραφική θέση της Κερασούντας την αναδείκνυε ως σπουδαίο διαμετακομιστικό κέντρο για τις κεντρικές περιοχές της Μικράς Ασίας.

